

K OSUDŮM ZÁMECKÉ KNIHOVNY V ČESKÉM KRUMLOVĚ V 18. A 19. STOLETÍ

Anna Kubíková – Václav Bok

History of the castle library of Český Krumlov in the 18th and 19th centuries

The paper deals with the history of the castle library of Český Krumlov after the death of the childless Marie Ernestine von Schwarzenberg (1719), when the Eggenberg property in Bohemia was inherited by her nephew, Adam Franz von Schwarzenberg (1680–1732). It investigates the 1813 and 1820 inventory of the Castle of Český Krumlov. Combining the library of Český Krumlov with the library brought in from the Vienna Palace in the middle of the 19th century, the library needed a larger room. Part of it was moved to today's Mirror Room of the Český Krumlov palace, part was moved to the new palace at Hluboká. In 1930 part of the Krumlov library was moved to the former Burggraf Palace.

Keywords: Český Krumlov – castle library – the Schwarzenberg family – library inventories 1721–1879 – library in the Schwarzenberg Palace in Vienna – Hluboká Castle

První záznam o existenci knihovny na tehdejší rožmberském českokrumlovském hradě pochází z roku 1418. Seznam knih je nedílnou součástí předávacího inventáře všech cenností, uložených v pevných zdech hradu dne 4. března 1418, kdy se funkce rožmberského vladaře ujal Oldřich II. z Rožmberka. Latinsky a německy psané knihy převážně náboženského obsahu v počtu okolo 40 kusů nezaoblyly příliš mnoho místa a mohly být uloženy ve vladařových pokojích, případně v klenotnici. Inventář uvádí kromě nich ještě něco málo přes 20 kusů misálů. Ty byly nepochybně uloženy v hradní kapli sv. Jiří.¹

Sledovat následné rozmnožování a uložení rožmberské knihovny archivní prameny umožňují pouze torzovitě. Další, velmi důkladný přehled knih v rožmberské bibliotéce pochází z pera Václava Březana, archiváře, historiografa a knihovníka posledního pána z Rožmberka. Petr Vok z Rožmberka po roce 1592, kdy se ujal funkce vladaře, spojil svou bechyňskou knihovnu s českokrumlovskou knihovnou Viléma z Rožmberka. Rožmberská knihovna byla tehdy umístěna v přízemním patře východního křídla českokrumlovského zámku vedle „kunstkomory“ pod vladařovými soukromými pokoji.²

Po prodeji českokrumlovského panství českému králi a císaři Rudolfovi II. v říjnu roku 1601 opustil Petr Vok starobylou rodovou rezidenci a přesídlil do Třeboně, kam si, mimo jiné, odvezl také svou bohatou knihovnu. Podle Březanova svědectví, který měl knihovnu na starosti, se do Třeboně v zimě 1601/1602 odvezlo 23 truhlic plných knih.³ Tyto knihy, spolu s novými knižními akvizicemi, byly

posléze uloženy ve dvou sálech nového křídla treboňského zámku, zasvěceného knihovně a obrazárně. Rožmberská knihovna čítala na konci prvního desetiletí 17. století přes 10 000 titulů.⁴ Změny majitelů treboňského panství a zámku a události třicetileté války způsobily zavlčení cenné rožmberské knižní sbírky do Švédska a posléze její značné rozchvácení.

Místnosti někdejší rožmberské knihovny a „kunstkomory“ v českokrumlovském zámku (tzv. Románská komora a přílehlá gotická místnost) zůstaly na čas prázdné, ale noví majitelé je brzy zaplnili zbraněmi (Eggenberkové) a nakonec nejrůznějšími uměleckými a kuriózními předměty (Schwarzenberkové).

V letech 1622 až 1719 patřil českokrumlovský zámek Eggenberkům, kteří zde vládli po tři generace (Jan Oldřich †1634, Jan Antonín †1649, Jan Kristián †1710 a jeho manželka Marie Arnoštka, roz. Schwarzenberková †1719). Jan Oldřich a Jan Antonín z Eggenberku pobývali v Českém Krumlově nepravidelně a zámecké inventáře z let 1623, 1649 a 1664 neuvádějí mezi tamními místnostmi žádnou knihovnu.⁵ Situace se změnila až za Jana Kristiána z Eggenberku a jeho manželky Marie Arnoštky, kteří od roku 1665 resp. 1666 v Českém Krumlově sídlili trvale a vybudovali si zde rezidenci odpovídající nárokům vysoké šlechty vrcholného baroka. V osmdesátých letech 17. století prošel českokrumlovský zámek významnými přestavbami a úpravami, které sledovaly nejenom zútulnění obytných místností, ale také vznik nového zámeckého kulturního a uměleckého zázemí (barokní divadlo, společenské sály, obrazárna,

¹ Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Český Krumlov (dále SOA ČK), Velkostatek Český Krumlov, I 3K 7e.

² SOA ČK, Velkostatek Český Krumlov, I 7I 2, 3. KUBÍKOVÁ, Anna. Českokrumlovský zámek za posledních Rožmberků a na počátku 17. století. In: *Zlatý věk Českokrumlovska. 1550–1620*. Český Krumlov 2002, s. 5–21.

³ PÁNEK, Jaroslav (vyd.). *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků II*. Praha 1985, s. 559.

⁴ VESELÁ, Lenka. *Knihy na dvoře Rožmberků*. Praha 2005.

⁵ KUBÍKOVÁ, Anna. Českokrumlovský zámek v 17. a 18. století. In: *Českokrumlovsko 1620–1850*. Český Krumlov 2003, s. 23–34.

knihovna). Tehdy byla místnost ve druhém patře vnějšího severozápadního rohu při zadním zámeckém nádvoří vedle nové obrazárny určena jako nová knihovna.⁵

Podle inventáře z roku 1719 (pozůstalostní inventář po smrti Marie Arnoštky z Eggenberku) byla eggenberská knihovna zařízena takto: Tři strany místnosti byly zaplněny skříněmi na knihy, opatřeny zelenými kartounovými záclonami, dále v knihovně stál dlouhý stůl se zeleným kartounovým běhounem, malý čtyřhranný stolek s kretonovým ubrusem, psací stůl z vykládaného dřeva, ozdobný taburet, lenoška potažená červeným sametem, vyplétaná sedačka a dva glóby na podstavcích. V knihovně byl blíže nespecifikovaný velký obraz „s mnoha postavami“, krucifix ze slovnoviny na černě natřeném podstavci, stříbrná psací souprava, perořízek se stříbrnou miskou, dvoje nůžky, kartáč na šaty a několik ozdobných předmětů (stříbrná pozlacená krabička se schwarzenberským znakem, srdíčko zasazené do stříbra, malé zrcadlo). Poslední řádek inventárního záznamu udává, že katalog knih je uložený ve Vídni.⁶ Zmíněný nedochovaný katalog s největší pravděpodobností posloužil v roce 1721 jako vzor pro nový „*Catalogus ubr die in der hochfürstlichen Schwarzenbergischen Bibliothec zu böhmischen Crumau befindlichen in der Teütschen, französisch-Wälisch-lateinisch und Spänischen Sprach bestehende bücher, welcher anno 1721 erichtet worden*“.⁷ Tento katalog knihovny nebyl u Eggenberků prvním. V roce 1649 po smrti Jana Antonína z Eggenberku sepsaný pozůstalostní inventář obsahuje také seznam knih. Ty ovšem byly uloženy ve Štýrském Hradci (na zámku Eggenberg nebo v městském rodovém paláci).⁸

Katalog z roku 1721 má celkem 2 296 položek. Zjistit počet titulů a svazků knih však nelze, protože se – jak ukázalo srovnání s dochovanými exempláři – někdy pod jednou položkou katalogu skrývá vícesvazkové dílo, jindy naopak jsou jednotlivé díly určitého spisu rozepsány jako zvláštní položky. Situaci dále ztěžuje, že některé položky katalogu nelze kvůli jejich obecné formulaci identifikovat a že některé knihy jsou ztraceny. Katalog také, jak bylo v té době běžné, nezaznamenává přívazky. Knihy jsou v něm zařazeny do oddílů A–F podle jazykového hlediska (němčina, francouzština, italština, latina, španělština), přičemž oddíl F, označený jako zeměpisné knihy, obsahuje převážně německé knihy zeměpisného, ale i dalšího charakteru a zaznamenává několik souborů grafiky. Jednotlivé jazykové oddíly jsou dále členěny do tématických podskupin, v nichž jsou položky číslovány od jedničky a knihy stručně zaznamená-

ny (většinou jen titulem, mnohdy zkráceným a nepřesným) a řazeny podle formátů, počínaje foliovým. Signatury knih se skládají z písmene oddílu, čísla tématické podskupiny a pořadového čísla v ní. Katalogu odpovídají zlacené signatury na nalepených prouzcích na hřbetech knih, na nichž je i zkrácený název díla. Velká většina knih má supralibros Marie Arnoštky, nemnohé supralibros s eggenberským znakem, knihy z nejstaršího eggenberského fondu jsou bez supralibros, mnohé z nich však mají vlastnický přípisek Jana Oldřicha s datem a místem získání knihy.

Rekonstrukcí českokrumlovské eggenberské knihovny, identifikací jednotlivých položek katalogů z let 1649 a 1721 a stavem dochování této sbírky, která je dnes rozptýlena v zámeckém knižním fondu, se dlouhodobě zabývala Jitka Radimská. Vydala monografii o francouzských tiscích eggenberské knižní sbírky a vedla autorský kolektiv, jenž zpracoval knihy v ostatních jazycích.⁹ Literární historikové specializovaní na raný novověk a na literatury zastoupené v knihovně se shodli v závěru, že eggenberská knižní sbírka patřila ve své době k nejvýznamnějším šlechtickým knihovnám v českých zemích a že zvláště v oblasti krásné literatury byla velmi cenným, reprezentativním obrazem evropské knižní kultury doby baroka.¹⁰

Po smrti bezdětné Marie Arnoštky z Eggenberku (1719) přešel eggenberský majetek v Čechách prostřednictvím dědických smluv do rukou jejího synovce Adama Františka ze Schwarzenberku. Ten převzal do svého držení spolu s českokrumlovským zámkem také tamní knihovnu.

Na podzim roku 1730 byla provedena revize knihovního fondu. Příkaz k ní dostal krumlovský vrchní hejtman Escherich dne 24. října 1730, provedením revize byl pověřen registrátor Haláček. Odpověď, k níž byl přiložen osmistránkový soupis pohřešovaných a nově zjištěných knih (*Consigation derer wenig-abgängig- und zugekommenen Büchern*), je datována 15. listopadu 1730.¹¹ Pečlivý elaborát ukazuje, že eggenberská knihovna byla tehdy v téměř intaktním stavu, několik málo knih chybělo, několik přibýlo. Ukazuje se, že Haláček pracoval s jiným exemplářem katalogu než je dnes dochovaný, protože se zmiňuje o poznámkách v něm, které v dochovaném katalogu nejsou. Z italsky a španělsky psaných knih nechyběla žádná, z latinských knih převzal patrně roku 1728 nebo 1729 vrchní hejtman Esser proti kvitanci pro nový kostel v dnes zaniklé obci Ondřejov (Andreasberg) římský misál (signatura D 1/6).¹² Titul „Disputationum Roberi Bellarmini thomus tertius in folio“ označený signaturou D 1/67 byl do knihovny zařazen

⁶ SOA ČK, Sbirka rukopisů Český Krumlov, č. 167.

⁷ SOA ČK, Sbirka rukopisů Český Krumlov, č. 418.

⁸ SOA ČK, Sbirka rukopisů Český Krumlov, č. 127.

⁹ RADIMSKÁ, Jitka. *Knihovna šlechtičny. Francouzské knihy Marie Ernestiny z Eggenbergu na zámku v Českém Krumlově*. České Budějovice – Pelhřimov 2007; RADIMSKÁ, Jitka a kol. *Ve znamení havranů. Knižní sbírka rodiny Eggenbergů na zámku v Českém Krumlově*. České Budějovice – Pelhřimov 2011.

¹⁰ V průběhu 18. a 19. století docházelo ke ztrátám, a to především ve čtenářsky zajímavém fondu německy psané literatury. Další příčinou úbytku eggenberských knih bylo zřejmě vyřazení některých duplikátů při sloučení této knižní sbírky se schwarzenberskými fondy. U některých titulů evidovaných v katalogu z roku 1721 se totiž v českokrumlovské knihovně eggenberský exemplář nedochoval, zato je zde exemplář schwarzenberský opatřený vlastnickým exlibris z konce 17. nebo začátku 18. století. V archiváliích týkajících se zámecké knihovny nebyly nalezeny záznamy o odstranění duplikátů, patrně nebyly vůbec pořízeny.

¹¹ SOA ČK, Schwarzenberská ústřední kancelář, Staré oddělení, Český Krumlov B 6 I 1e.

¹² Základní kámen k farnímu kostelu Navštívení P. Marie byl položen 27. 7. 1728 za přítomnosti kněžny Eleonory Amalie ze Schwarzenberka, kostel byl vysvěcen 2. 7. 1729. Osada a kostel zanikly po 2. světové válce ve vojenském újezdu Boletice. Srv. MAREŠ, František – SEDLÁČEK, Jan. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Krumlovském*. Svazek první. Okolí Krumlova. Praha 1918, s. 316–323 a ZÁLOHA, Jiří, *Vojenský výcvikový tábor Boletice*, Dějiny a současnost roč. 20 (Praha 1998), č. 1, s. 28–30.

zřejmě později (dochovaný katalog končí položkou D 1/66), z Haláčkova záznamu však není zřejmé, zda označuje přiřazení nového titulu nebo jeho ztrátu. Během Haláčkovy revize chybělo 6 německých knih, z nichž chybí 5 dodnes¹³. Knih francouzských – byly to knihy z oboru historie, náboženství a beletrie – chybělo tehdy více (16 nebo 17), avšak většina z nich dnes v knihovně opět je.¹⁴ Z revizní zprávy se porůznu dozvídáme několik informací o knihovně – někdy v průběhu 20. let 18. století byly knihovní skříně zaskleny a klíče od nich měla kněžna, tj. Eleonora Amalie, která zřejmě knihovny nejvíce využívala a jako se svým majetkem s ní nakládala (dary, odvezení několika knih do Vídně).

Po předčasné tragické smrti Adama Františka v roce 1732 vzniklo několik pozůstalostních inventářů. Inventář českokrumlovského zámku z roku 1733 zmiňuje knihovnu na stejném místě, kde ji dala zařídit Marie Arnoštka z Eggenberku. Stručný popis mobiliáře uvádí dva stolní běhouny s eggenberskými erby, dvě čalouněné židle s týmiž erby překryté plátěnými přehozy, na dřevě namalovaný obraz s motivem vzkříšení Lazara (možná totožný s oním obrazem „s mnoha postavami“, který v knihovně visel v roce 1719), dva obyčejné stoly, bílé plátěné okenní záclony na tyči.¹⁵

V první polovině padesátých let 18. století zaznamenávají inventáře českokrumlovského zámku stejné vybavení knihovny jako v roce 1733. V roce 1752 přibyl (nebo se spíše vrátil) do knihovny velký glóbus, který pak v roce 1754 odvezli do Vídně.¹⁶ Knihovna se nezměnila ani v první polovině šedesátých let 18. století.¹⁷

Inventář českokrumlovského zámku z roku 1813 popisuje vybavení knihovny, která nadále zůstávala ve stejné místnosti jako v roce 1719, takto: celá místnost dokola obestavená dubovými knihovními skříněmi s prosklenými dveřmi, knihovní stůl z měkkého dřeva se zelenou záclonou z voskového plátna, dubový čtecí pult na šroubovitě ozdobné noze se dvěma plechovými svícny, 8 modře natřených tabulí bez pozlacených rámců nad knihovními skříněmi.¹⁸

Inventář z roku 1820 zachycuje stejný mobiliář a přidává: jeden žebřík, jeden modře natřený stupínek, tyč se železným hákem sloužící pro otevírání a zavírání okna.¹⁹

Z konce 18. století pocházející katalog českokrumlovské zámecké knihovny zahrnuje knihy z někdejší eggenberské knihovny a schwarzenberské knižní akvizice z let 1719 až 1796.²⁰ Mladší vpisy několika různými rukama (např. Anton Mörath, dr. Karl Tannich) dokazují, že katalog sloužil svému účelu ještě na počátku 20. století.²¹ Katalog sestává z 21 sešitů, označených E I až E XXI. Lze předpokládat, že písmeno E naznačuje, že zámecký knižní fond byl stále chápán jako eggenberský. Jednotlivé sešity evidují knihy podle tématických celků: E I – všeobecná vědecká díla, E II – díla náboženská, E III – díla o šlechtě, diplomacii a rytířských řádech, E IV – vojenská a válečná pojednání, E V – právníká díla, E VI – filozofická díla, E VII – díla z oborů fyziky, chemie a přírodních věd, E VIII – historická a biografická pojednání, E IX – poezie, E X – matematika, hydraulika, architektura, E XI – zeměpisná a cestopisná díla, E XII – lékařská a lékárnická pojednání, E XIII – díla o dolování a mincovnictví, E XIV – lesnická a lovecká pojednání, E XV – pojednání o zemědělství a rybníkářství, E XVI – díla o zahradnictví a pomologii, E XVII – díla o astronomii a kalendáře, E XVIII – školská a pedagogická díla, E XIX – průmysl a řemesla, E XX – beletrie, E XXI – společenské hry, hudebniny a kouzelnické kousky.²² Záznamy knih v katalogu jsou přesné, obsahují jméno autora, titul, místo a rok vydání knihy a její formát. V jednotlivých sešitech jsou zápisy zařazeny víceméně chronologicky podle doby vydání knihy – vždy jsou pohromadě knihy vydané v jednom až dvou desetiletích. U každé zapsané knihy bylo prostřednictvím signatury dodatečně dopsáno místo jejího uložení. Signatura sestává z římské číslice (I až XXIX) označující knihovní skříň, arabské číslice (1–10) označující příslušnou polici a malých písmen a nebo b podle uložení knihy v přední nebo zadní řadě na polici. Signatury byly do katalogu dopsány počátkem šedesátých let 19. století, kdy

¹³ Byla to kniha „Catholisch schlecht und recht“ (eggenberská signatura A 3/79), kterou podle Haláčkovy poznámky kněžna, tedy Eleonora Amalie, roku 1721 věnovala (nebo alespoň zapůjčila) nejmenovanému zbraslavskému cisterciákovi; drobný tisk dvanáctkového formátu „Culpepers Testament ...“ (A 4/44) se údajně ztratil při pracích v knihovně; knihu „Kißelisch Koch- und artzney buch“ (A 4/45) si kněžna odvezla do Vídně; patrně ona si též vypůjčila dva galantní romány – anonymní „Der Helden-mässigen Carbinen-Reuterin wahrhaftigen Begebeniß...“ (A 8/26), který byl v knihovně podle katalogu z roku 1721 dvakrát (dnes chybí i druhý exemplář) a román Jorge Montemayora: „Der schönen Diana ander Theil“ (A 8/54).

¹⁴ Z francouzských knih, které Haláček pohřešoval, dnes chybějí pouze knihy s eggenberskými signaturami B 1/6 – (*Les histoires Herodote par P. du Ryer de l'Academie Francoise* Haláček poznamenal, že kněžna si knihu vypůjčila 19. 6. 1721), B 1/99 – *Abramule, ou l'histoire su dethronement de Mahomet IV. par M^r de noble*, B 1/118 *Histoire de Marguerite de Valois Reine de Nauarre Soueur de Francois Tom. 2 a B 3/82 – Combat spirituel par le r. P. Laurent Scupoli Theatin*.

Je trochu nejasné, k čemu se vztahuje Haláčkova poznámka: „NB. Erst vor zwey Jahren haben mehr höchst gedacht Ihro Durchlaucht anhero geschickt, und ist dem Cathologo Beygefüget worden.“, která stojí po jeho poznamenání chybějící signatury B 5/57 (kniha dnes ve fondu je) a B 5/151 (nejasno, zda tehdy chyběla) – M. Scudéry „Almahide ou l'esclave reine“, srv. Jitka Radimská, *Knihovna šlechtičny*, op. cit., s. 312, č. 755. Oddíl B 5 končí v dochovaném katalogu položkou 149, což zřejmě znamená, že položky 150 (dnes zřejmě ztraceno, Radimská neuvádí) a 151 byly získány až na začátku vlády Schwarzenberků, přičemž 151 byla snad za Haláčka dočasně mimo knihovnu.

¹⁵ SOA ČK, Velkostatek Český Krumlov, I 71 8.

¹⁶ SOA ČK, Velkostatek Český Krumlov, I 71 14.

¹⁷ SOA ČK, Velkostatek Český Krumlov, I 71 16.

¹⁸ SOA ČK, Velkostatek Český Krumlov, IB 61 3.

¹⁹ SOA ČK, Velkostatek Český Krumlov, IB 61 5.

²⁰ SOA ČK, Sběrka rukopisů Český Krumlov, č. 568.

²¹ Například pedagogické knihy, evidované v sešitě E XVIII pod čísly 36 a 42, si v roce 1866 půjčila jedna vychovatelka z Libějovic a v roce 1902 byly vráceny do knihovny.

²² Sešit je označen zavádějícím titulem „Spiele und Künste“. Pod číslem 10 je v tomto sešitě uvedena známá učebnice šachové hry, jejímž autorem je vévoda August von Braunschweig-Lüneburg: *Das Schach- oder Königsspiel. Von Gustavo Seleno. 1615. Foliantgroßformat. Mit Illustrationen*. Kniha, dnes opět ztracená, byla uvedena již v pozůstalostním katalogu 1649 – SOA ČK, Sběrka rukopisů Český Krumlov, č. 127, f. 55r: *Schachspielbeschreibung Seleno*. Katalog z roku 1721 ji nezachytil, patrně byla tehdy mimo hlavní fond knihovny. K její ztrátě tedy došlo až v 19. nebo 20. století. Je třeba připomenout, že jako nejstarší vydání se uvádí vydání z roku 1616, údaj jinak spolehlivého katalogu je zde nejspíše chybný.

byly knihy přestěhovány do „malého sálu“, dnešního Zrcadlového sálu. Signatury ukazují, že původní členění fondu z hlediska jazykového bylo opuštěno. Není však jasné, čím bylo nahrazeno, protože knihy zapsané ve stejném sešitě a mající tedy stejnou tematiku, byly podle signatur umístěny v nejrůznějších skříních.

Tento katalog z konce 18. století umožňuje zjistit přírůstky a ztráty po roce 1721. Sonda provedená na německé beletrii ukázala, že od 40. do 70. let 18. století se německá krásná literatura kontinuálně nakupovala, přičemž nákupy odrážejí vývoj německé literatury. Celkem dobře je zastoupena literatura raného osvícenství (Gellert, Klopstock, Uz, Hagedorn), ovšem ne vždy dnes umělecky nejvýše hodnocenými díly; samozřejmě zde nejsou díla bouřliváků hnutí Sturm und Drang. Obecně však převládají díla čtenářsky a umělecky méně náročná. Srovnání s německou beletrií podchycenou v katalogu eggenberské knihovny z roku 1721 ukazuje, že při nejmenším knihy krásné literatury dnes pohřešované²³ se ve velké většině z knihovny ztratily již v průběhu 18. století, po roce 1730 (Haláčková revize).

V polovině 19. století byla českokrumlovská zámecká knihovna spojena s knihovnou převezenu do Českého Krumlova ze schwarzenberského městského paláce ve Vídni, což znamenalo nejenom značné rozmnožení knižního fondu, ale vyvolalo i potřebu přemístit knihovnu do větší místnosti.

Nejstarší zprávy o schwarzenberské knihovně ve vídeňském paláci na náměstí Neumarkt pocházejí z poloviny třicátých let 18. století. Pozůstalostní inventáře po smrti Adama Františka ze Schwarzenberku (†1732) zmiňují také „Katalog v knihovně se nacházejících knih“, který však zatím nebyl nalezen.²⁴ Základy schwarzenberské knihovny sahají mnohem dále do minulosti. Ty úplně nejstarší knihy se kdysi nepochybně nacházely na rodovém hradě Schwarzenberg v Horní Falci. Vídeňský palác na náměstí Neumarkt koupil Ferdinand ze Schwarzenberku v roce 1698. Vzhledem k častým pobytům knížecí rodiny ve Vídni v něm kníže Ferdinand s největší pravděpodobností ukládal svou knihovnu, které věnoval značnou péči. Jsou známá jeho exlibris a řada nákupů knih.²⁵ Kulturní záliby knížete Ferdinanda byly velmi podobné zájmům jeho sestry Marie Arnoštky, provdané Eggenberkové, proto se v seznamech českokrumlovské eggenberské knihovny (1721, konec 18. století) a vídeňské schwarzenberské knihovny z poloviny 19. století některé knižní tituly opakují.

Ferdinand ze Schwarzenberku (†1703) byl reprezentantem druhé v Českém království usazené schwarzenberské

generace. Jeho otec Jan Adolf I. (†1683) získal v roce 1660 panství Třeboň a o rok později Hlubokou nad Vltavou. Tento základ následující Schwarzenberkové rozmnožili, přičemž největší akvizicí byla po roce 1719 česká eggenberská panství (Český Krumlov, Prachatice, Netolice, Vimperk, Chýnov, Orlík). Stará a nová schwarzenberská panství tak spojil Ferdinandův syn Adam František.

Inventář schwarzenberského vídeňského městského paláce z roku 1783 uvádí, že knihovna byla ve dvou místnostech vedle dvorní účtárny v 1. patře. Stejně ji situuje inventář z roku 1790, který popisuje její vybavení: 2 velké glóby, 2 malé glóby, psací stůl potažený kůží, dvoudveřová skříň, 6 židlí, mikroskop.²⁶

Hlavní účetní knihy schwarzenberské dvorní pokladny, zaznamenávající výdaje na knihovnu, se zachovaly až od roku 1733. V roce 1733 zastával funkci schwarzenberského knihovníka ve vídeňském paláci sekretář Theodor Thoren, který v tomto roce zaplatil za knihy koupené pro knížecí knihovnu celkem 496 zlatých.²⁷ V roce 1734 koupil sekretář a knihovník Thoren knihy za 182 zlaté.²⁸ V roce 1735 utratil Thoren za knihy 225 zlatých,²⁹ v roce 1736 – 147 zlatých,³⁰ v roce 1737 – 83 zlaté,³¹ v letech 1738 až 1740 – 76 zlatých,³² v letech 1741 až 1742 – 33 zlatých,³³ v roce 1744 – 203 zlatých a 19 zlatých za Habsburskou genealogii.³⁴ Výdaje na knihovnu se vedly společně s výdaji na dvorní kancelář a dvorní účtárnu. Okolo roku 1750 z této účetní rubriky výdaje za nákup knih mizí.

Někdy od poslední třetiny 18. století byly výdaje na knihovnu vedeny ve zvláštních sešitech a pak sumárně přepisovány do hlavních účetních knih. Celkem se jich dochovalo 37, nejstarší je z roku 1777, od roku 1790 téměř souvislá řada do roku 1826 (chybí pouze rok 1792).³⁵ Na obálce sešitů jsou štítky s nápisy typu *Bibliotheksausgaben 1796* nebo *Bibliotheksausgaben für das 1800te Jahr* apod. Sešity měly předtištěné rubriky: *Monat, Tag*, pak nepojmenovaná rubrika, do níž se zapisovaly údaje o zakoupené knize, dále rubriky *Betrag, Zusammen, Journal. Art., Hieran bezahlt, Journal. Art.*; vyplňovány byly však jen první čtyři, přičemž den nákupu jen sporadicky. U knih byl zapisován pouze zkrácený titul, někdy s uvedením autora; místo vydání zcela výjimečně, rok poznamenáván nebyl. Ze záznamů je patrný celkem rovnoměrný nárůst schwarzenberské knihovny. Kromě knih je zaznamenáváno předplatné a nákup novin a časopisů, kalendářů a grafiky a práce spojené s chodem knihovny – vázání knih, čištění knihovnických prostor apod. Na štítku sešitu z roku 1777 je zmíněno jméno knihovníka – von Kurz.

²³ Srovnej soupis německých deperdit v Jitka Radimská a kol., *Ve znamení havranů*, op. cit., s. 832–864, úbytky krásné literatury především na s. 851–855.

²⁴ SOA ČK, Sbirka rukopisů Český Krumlov, č. 200.

²⁵ První sondu do Ferdinandovy knihovny provedla MORAVCOVÁ, Kristina. *Knižní sbírka Ferdinanda Viléma ze Schwarzenberku*. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra pomocných věd a archivnictví. Hradec Králové 2010. Práce je uložena mj. v knihovně Státního hradu a zámku Český Krumlov. K. Moravcová zpracovala 143 knih z oboru historie, které obsahují exlibris Ferdinanda ze Schwarzenberku pořízené v roce 1690.

²⁶ SOA ČK, Schwarzenberská inventární kontrola, knihy č. 116, 117.

²⁷ SOA ČK, Schwarzenberská ústřední pokladna, kniha č. 121.

²⁸ SOA ČK, Schwarzenberská ústřední pokladna, kniha č. 126.

²⁹ SOA ČK, Schwarzenberská ústřední pokladna, kniha č. 131.

³⁰ SOA ČK, Schwarzenberská ústřední pokladna, kniha č. 136.

³¹ SOA ČK, Schwarzenberská ústřední pokladna, kniha č. 141.

³² SOA ČK, Schwarzenberská ústřední pokladna, kniha č. 155.

³³ SOA ČK, Schwarzenberská ústřední pokladna, kniha č. 161.

³⁴ SOA ČK, Schwarzenberská ústřední pokladna, kniha č. 164.

³⁵ SOA ČK, Rodinný archiv Schwarzenberků, domácí účetnictví.

Přeplněný schwarzenberský městský palác, kde byly soukromé pokoje všech členů rodiny, kuchyně, cukrárna, stříbrnice, prostory k ukládání koňských postrojů a nejrůznější komory na odložené věci, dvorní kancelář, dvorní účtárna, knihovna a byty významnějších schwarzenberských úředníků, zřejmě koncem první třetiny 19. století praskal ve švech. Snaha vyřešit tento problém vedla Jana Adolfa II. ze Schwarzenberku v roce 1839 k rozhodnutí přestěhovat vídeňskou palácovou knihovnu do Českého Krumlova. Náročná příprava předpokládala pořízení základní evidence vídeňských knih, jejich zabalení do transportních beden a posléze vlastní přestěhování. Náročná akce se protáhla až do roku 1844.

Ještě před stěhováním dal kníže pořídit seznam knih. Seznam sestává z 23 modrých sešitů, z nichž každý zahrnuje určitý tematický okruh: I – vědecká díla všeobecně, II – teologická pojednání a jiná církevní díla, III – právní pojednání, IV – filozofická díla, V – fyzika, chemie a jiné příbuzné obory, VI – světové dějiny, biografie, VII – příroda a přírodní vědy, VIII – matematika, geometrie, IX – zeměpis, cestopisy, etnografie, X – poezie, divadelní hry, XI – astronomie, kalendáře, XII – lékařská a lékárnická pojednání, XIII – architektura, XIV – těžba kovů a jejich zpracování, XV – finance a obchod, XVI – pojednání o panovnících a politických záležitostech, XVII – vojenství a válečnictví, XVIII – šlechtické rody, řády, genealogické tabulky, XIX – zemědělství a hospodářství, XX – lesnictví, lov, XXI – téma neznámo, sešit chybí, XXII – výtvarné umění, hudba, XXIII – beletrie, XXIV – školství a pedagogika.³⁶

Seznamy byly spolu s bednami knih postupně převezeny do Českého Krumlova, kde zůstaly ležet, poněvadž pro takový knižní přírůstek nebylo místo. Tato situace vedla k rozhodnutí přemístit knihovnu do větší místnosti, tzv. malého sálu, což je dnešní Zrcadlový sál. Tam bylo postaveno 28 velkých knižních skříní (regálů) a dva menší regály nade dveřmi. Velké regály měly 10 polic. Poté nastalo rozhodování, které knihy z eggenberské knihovny a z českokrumlovské schwarzenberské knihovny přenést do knihovního sálu a které knihy z vídeňské schwarzenberské knihovny k nim připojit. Tehdejší zpracovatelům knižního fondu sloužil jako základní orientační pomůcka pro nás dnes již málo srozumitelný číselný seznam knih, který kromě pořadového čísla uvádí pouze umístění knihy v regále a polici, počet svazků a případnou poznámku o přesunu na Hlubokou.³⁷

Přemíru těžko uložitelných knih a nepochybně i četný výskyt stejných děl v obou slučovaných knihovnách byl vyřešen mj. převozem značného počtu knih do nově zakladané knihovny na zámek Hluboká. Výše citovaný číselný seznam knih obsahuje rukopisnou poznámku archiváře Květoň: „*Číslovaná díla s poznámkou „in Frauenberg“*

byla v září a říjnu 1856 převezena do zámecké knihovny v Hluboké ve 44 + 1 bednách.“ K tomu připojil Květoň datum 9.12.1859 a počet 45 beden, patrně oznamující dokončení přesunu knih.³⁸ V této době asi též došlo k vyřazování dublet objevených v eggenberském a schwarzenberském fondu.

Složitým vývojem schwarzenberského knižního fondu v 19. století se podrobněji zabýval Jiří Zálaha.³⁹

Po dořešení rozsahu a obsahu českokrumlovské zámecké knihovny na novém místě vypadal knižní sál v roce 1866 takto: Sál byl ze tří stran obestaven 28 knižními skříněmi (regály) z měkkého dřeva, nade dveřmi byly dva malé regály, uprostřed sálu stály 2 stoly se zásuvkami (35 zásuvek) z měkkého dřeva, 2 stoly se 2 zásuvkami, 2 židle z tvrdého dřeva vyplétané slámou, vysoký žebřík s ohrádkou, 2 menší žebříky, 2 křišťálové lustry, lenoška z měkkého dřeva, dubový čtecí pult na šroubovité noze, 1 modře natřená tabule s čísly, 1 měděná tabule s písmeny, 3 měděné tabule s erby, 2 měděná pečetidla se schwarzenberským erbem, měděná deska s rytinou rakouského statku Neuwaldegg. Vedle sálu byl tzv. knihovni předpokoj se 3–4 knižními skříněmi. V inventáři je poznamenáno, že knihovna má vlastní inventář.⁴⁰

Inventář českokrumlovského zámku z roku 1879 popisuje zařízení knihovny téměř stejně. V roce 1867 byla do knihovny umístěna sádrová socha hraběte Adolfa ze Schwarzenberku v životní velikosti, kterou v roce 1892 převezli na Hlubokou.⁴¹

Jedinečným dokumentem o vzhledu českokrumlovské knihovny v době jejího umístění v dnešním Zrcadlovém sále je cenná fotografie z roku 1909.⁴²

Definitivní uložení našla českokrumlovská zámecká knihovna roku 1930, kdy byla přestěhována do místnosti bývalého purkrabství. V letech 1961–1964 pořídili Ivo Beneš a Václav Slanec strojopisný lokální a inventární katalog knihovny, který obsahuje 22 844 inventárních položek, z nichž některé jsou vícesvazkové nebo obsahují přílisky, takže celkový počet titulů a svazků českokrumlovské zámecké knihovny bývá odhadován velmi různě. Přesnější údaje přinese až moderní počítačové zpracování, které zahájili zaměstnanci Státního hradu a zámku Český Krumlov na přelomu prvního a druhého desetiletí 21. století.

Zusammenfassung

ZUM SCHICKSAL DER KRUMAUER SCHLOSS-BIBLIOTHEK IM 18. UND 19. JAHRHUNDERT

Der Aufsatz bringt Beiträge zur Geschichte der Schlossbibliothek von Český Krumlov (Krumau) im 18. und 19. Jahrhundert. Die Ursprünge der Schlossbibliothek reichen in das Hochmittelalter zurück, als die Burg bzw. das

³⁶ SOA ČK, Sbirka rukopisů Český Krumlov, č. 567. V roce 1858 zapsali českokrumlovský archivář Jakub Květoň a třeboňský archivní asistent Václav Krippner, že chybí sešit č. XXI.

³⁷ SOA ČK, Sbirka rukopisů Český Krumlov, č. 569.

³⁸ SOA ČK, Sbirka rukopisů Český Krumlov, č. 569.

³⁹ ZÁLOHA, Jiří. *Zámecká knihovna v Českém Krumlově*. In: Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, roč. 10 (České Budějovice 1973), č. 4, s. 264–266.

⁴⁰ SOA ČK, Velkostatek Český Krumlov, IB 61 3.

⁴¹ SOA ČK, Velkostatek Český Krumlov, IB 61 3.

⁴² SOA ČK, Sbirka fotografií Český Krumlov, č. 915. Otištěno v knize Jitka Radimská, *Knihovna šlechtičny*, op. cit., s. 44.

Schloss Residenz der mächtigen Herren von Rosenberg war. Als der letzte Rosenberger, Peter Vok, die Herrschaft verkaufen musste, nahm er im Winter 1601/1602 seine Bibliothek nach Třeboň (Wittingau) mit. In den Jahren 1622–1719 gehörte die Herrschaft Krumau der steiermärkischen Familie von Eggenberg, deren Mitglied Johann Christian (†1710) Mitte der 60er Jahre des 17. Jh. seinen ererbten Teil der Familienbibliothek nach Krumau mitbrachte. Durch große Erwerbungen, die vor allem seiner Gattin Marie Ernestine, geb. von Schwarzenberg (†1719), einer passionierten Leserin, zu verdanken waren, wurde die Krumauer Bibliothek eine der bedeutendsten Adelsbibliotheken Böhmens in jener Zeit. Als solche wurde sie unlängst gründlich erforscht, und der vorliegende Beitrag versucht, ihre weitere Entwicklung zu erhellen. Laut Testament von Marie Ernestine fiel die Krumauer Herrschaft an ihren Neffen Adam Franz von Schwarzenberg. 1721 wurde ein Katalog der ehemals eggenbergischen Bibliothek erstellt, der 2.296 Posten enthält. Anhand von Inventaren aus den Jahren 1733, 1752, 1813, 1820 und 1866 wird im Aufsatz das Mobiliar der Krumauer Bibliothek beschrieben. 1730 wurde eine Revision des Bücherbestandes vorgenommen, die nur wenige Verluste und Zuwächse gegenüber dem Stand von 1721 feststellte. Zu Beginn der zweiten Hälfte der 90er

Jahre des 18. Jh. wurde ein aus 21 Heften bestehender thematischer Katalog verfasst. Eine Sonde, die die deutschsprachige Belletristik betraf und die heutigen Deperdita der ehemaligen eggenbergischen Büchersammlung mit den Eintragungen in diesem Katalog verglich, zeigte, dass die meisten Verluste der deutschen Belletristik zwischen 1730 und dem Ende des 18. Jh. zustande kamen. Die Familienbibliothek der Schwarzenberger, die sich in ihrem Wiener Palais auf dem Neumarkt befand, wurde in den Jahren 1839–1844 nach Krumau gebracht. Dabei entstand ein thematischer Katalog in 24 Heften (heute 23 erhalten). Wahrscheinlich im Zusammenhang mit diesem Umzug wurden manche Dubletten der eggenbergischen und schwarzenbergischen Bibliothek ausgeschieden und es kam zur Vermengung der beiden Bücherfonds. Die hohe Anzahl der Bücher erforderte ihre Unterbringung in einem größeren Raum, im sog. Spiegelsaal. Bei der Erbauung des modernen Schlosses Hluboká (Frauenberg) für die schwarzenbergische Primogenitur wurden von Krumau dorthin 45 Kisten mit Büchern gebracht. Seit 1930 befindet sich die Krumauer Schlossbibliothek im Gebäude des ehemaligen Burggrafenamtes. Laut dem in den Jahren 1961–1964 erstellten Lokalkatalog enthält sie 22.844 Inventareinheiten, wobei einige davon mehrere Bände umfassen.